

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію Федько Світлани Леонідівни
“Культуродоцільні тенденції в практиці надання психологічної допомоги”
подану на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук
за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології

Актуальність виконаного дослідження не викликає сумнівів, оскільки зумовлене прагненням до відстоювання власної культурної ідентичності в умовах неконтрольованих процесів глобалізації і всесвітньої інтеграції культурно-орієнтоване психологічне консультування є пріоритетним напрямком розвитку практичної психології в цілому. Приведення системи надання психологічної допомоги у стан, який спроможний забезпечити її максимальну ефективність, тобто значущі для клієнта позитивні зрушення, – це першочергове завдання як безпосередньо психологічного консультування, так і будь-якої іншої допомагаючої професії. В роботі що розглядається, культуродоцільність психологічної допомоги, розглядається як один із ключових чинників ефективності останньої.

Вагомість дослідження суттєво посилюється тією обставиною, що проблема розглядається у світлі тенденцій до міжнародної інтеграції та співпраці – з одного боку, та відстоювання і збереження власної культурної ідентичності – з іншого.

Про своєчасність виконаного дисертанткою дослідження свідчить його безпосередній зв'язок з плановими науковими дослідженнями кафедри психології і педагогіки Київського національного лінгвістичного університету: комплексної наукової теми “Вдосконалення професійної підготовки фахівців психологічного та педагогічного спрямування” (з 2014 р.); науково-дослідної теми “Етичний персоналізм: теоретична концепція та психотехнічні можливості” (2012–2014 рр., № 0112U000928),

Детальне ознайомлення зі змістом дисертації дозволяє стверджувати, що робота є самостійним науковим дослідженням, результати якого, безумовно, мають наукову новизну й теоретичне та практичне значення для подальшого розвитку вітчизняної психології. Дисертантка оволоділа

необхідними теоретичним матеріалом, змогла здійснити доволі глибокий критичний аналіз наявних точок зору щодо досліджуваної проблеми.

Обґрунтованість наукових положень, висновків сформульованих у дисертації, забезпечується кількома чинниками, а саме: продуманою логікою викладення матеріалу, глибоким аналізом опрацьованої дисертантом джерельної бази, репрезентативністю вибірки дослідження, застосуванням низки методик із коректною статистичною обробкою отриманих емпіричних даних.

Щодо *структурування* дисертації: вона побудована за традиційним і рекомендованим ДАК України принципом та складається з трьох розділів, які послідовно та логічно позиціонують напрям розгортання стратегії наукового пошуку, а також висновків до розділів, загальних висновків, бібліографії та додатків. Мета, визначення об'єкта, предмета і завдань дослідження адекватно висвітлені, суперечностей у їх формулюванні немає. В дисертації викладено теоретичні засади проблеми, презентовано стратегію та модель, основні методи та результати емпіричного дослідження. Кожний з трьох розділів містить цікаві теоретичні та експериментальні результати, є завершеним відповідно до висунутих завдань і мети дослідження. Слід відзначити послідовність в організації кожної частини дослідження, структурування етапів роботи, які є взаємопов'язаними між собою.

Вступ до дисертації є адекватним з точки зору обґрунтування актуальності дослідження, в якому автор робить акцент на практичному аспекті, визначення його мети і завдань, об'єкта та предмета, розкриття наукової новизни та практичного значення.

Перший розділ дисертації присвячено висвітленню теоретичних та практичних передумов виникнення культуродоцільного підходу в практиці надання психологічної допомоги. На користь ґрунтовності опрацювання дисертанткою теоретичного матеріалу з проблеми що досліджується, свідчить аналіз наукових даних із суміжних з психологією галузей – антропології,

культурології, філософії, етнопсихологістики – що неабияк збагачує змістове наповнення дисертаційної роботи.

Дисертанткою окреслено сучасний стан практики надання психологічної допомоги, що характеризується неґрунтовністю і відсутністю чітких професійних орієнтацій сучасних психологів. Зокрема, це: заідеологізованість сучасного психологічного знання; неконтрольоване поширення так званої “популярної психології”, результатом чого є ототожнення психології в середовищі непрофесіоналів з різного роду езотеричними вченнями; некритичне запозичення іноземного досвіду як такого, що вважається передовим; тотальна панпсихологізація, яку у першому наближенні важко відрізнити від тенденції до “гуманізації” психологічної допомоги. Все це ускладнює об’єктивний розгляд сучасної системи надання психологічної допомоги і, що важливо, стоїть на заваді неупередженій оцінці її ефективності.

Достатньо цікавою є запропонована дисертанткою схема взаємозв’язку мультикультурної психології та індигенних підходів в психологічній практиці (рис.1.1). Позитивної оцінки заслуговує аналіз взаємозв’язку ціннісних доміант англо-саксонської культури і вестернізованої традиції психологічного консультування (рис. 2.1.).

Оскільки тематика дисертаційної роботи передбачала роботу з іноземними науковими джерелами і оперування термінами, які не мають прямих відповідників у вітчизняному термінологічному апараті, окремий параграф дисертації (3.1) присвячений обґрунтуванню використуваних в роботі термінів і понять. Такий підхід є дещо не стандартним для даного роду кваліфікаційних робіт. Проте, на нашу думку, він може бути цілком виправданим, зважаючи на новизну обраної теми і великої ймовірності потреби уточнення низки термінів, що не є загальноприйнятими і широкоживаними у вітчизняній психологічній практиці.

Викладені дисертанткою наприкінці першого розділу висновки, отримані на підставі розгляду теоретичних і практичних засад, підтвердили нагальну потребу в розробці методів і підходів до надання психологічної

допомоги, які б максимально відповідали соціокультурним нормам і цінностям того чи іншого етносу і, отже, сутнісним потребам кожної конкретної особистості.

У другому розділі подано аналіз місця і ролі психологічного консультування на сучасному етапі розвитку психологічної науки, зокрема соціокультурних витоків традиційної консультативної практики, де особливо значущими виступають тенденції універсалізації та індигенізації.

На користь значущості дисертаційної роботи свідчить той факт, що в українській психології проблема індигенізації психологічної практики розробляється дуже вузьким колом вчених і є маловідомою широкому науковому загалу. А саме поняття “індигенізація” більш відоме нашим співвітчизникам з соціополітичних міркувань С. Хантінгтона. Відтак, викладені у другому розділі положення, щодо індигенізаційних процесів у практиці надання психологічної допомоги є суттєвим внеском у вивчення даного питання.

У третьому розділі представлено програму і результати констатувального етапу дослідження соціокультурної рефлексії практикуючих психологів, його результати та основні висновки, що з них витікають

Особливої уваги заслуговує розроблена анкета соціокультурної рефлексії психологів-практиків, опис якої подано на с. 141 дисертаційної роботи, і яка наразі не має аналогів у вітчизняній психологічній науці, що безсумнівно однією з переваг дисертаційного дослідження.

У загальних висновках до дисертації стисло резюмуються хід дослідження та отримані теоретичні і практичні результати.

Слід відзначити повноту і ретельність, з якими вирішується проблема дослідження, доречність використання в тексті дисертації понятійного апарату, посилань на наукові джерела з метою підтвердження основних положень дисертації. Достовірність наукових положень, викладених в дисертаційній роботі, підтверджується використанням широкої інформаційної

бази за темою дисертації, в т.ч. монографій, численних наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених, інтернет-джерел.

Вагомість і значущість виконаної дисертанткою роботи безперечні, але вважаємо за потрібне висловити деякі **зауваження і побажання**:

1. У параграфі 1.3. подається теоретичне обґрунтування використуваних в роботі дефініцій і понять. Увага авторки зосереджується головним чином довкола розмежування відомих галузей психологічної науки, таких як культурна психологія, крос-культурна психологія, мультикультурна психологія, індигенна психологія. Проте обходиться увагою головне поняття даної роботи, що фігурує вже в самій її назві – культуродоцільність. Отже, питання полягає в тому, чи являється термін “культуродоцільний” загальноприйнятим у психологічній науці чи був обраний авторкою довільно? Чи можна говорити, наприклад, “культурно-орієнтований”?

На нашу думку необхідно було б докладніше конкретизувати місце прикметника “культуродоцільний”, вказати його походження і навести обґрунтування доцільності його вживання в рамках обраної тематики дослідження.

2. Чим можна пояснити такий склад вибірки досліджуваних (українські, російські, білоруські психологи, а також психологи з Німеччини і Фінляндії)? Що їх об’єднує? Чи не доцільніше було б поділити їх на підвибірки і проаналізувати дані кожної окремо? Які, власне, тенденції спостерігаються по цим групам щодо культуродоцільних тенденцій в практиці надання психологічної допомоги?

3. В гіпотезі заявлено, що спрямованість соціокультурного змісту роботи психологів-практиків визначається двома провідними культуродоцільними тенденціями – індигенізацією та універсалізацією, – експліцитність та імпліцитність яких зумовлює актуальне ставлення професіоналів до власної діяльності у сфері надання психологічної допомоги.

Чому у висновках не наводяться дані про те, у якій мірі психологам притаманна орієнтація на тенденції індигенізації чи універсалізації?

4. Наскільки нам відомо, серед значної кількості психологів-практиків та навіть студентів психологічних факультетів є думка про те, що вітчизняна психологія в вагомій частині заснована на методології радянських часів і переважно орієнтована на науково-дослідний характер, а не систему надання психологічної допомоги. Саме тому, в Україні здобули популярність європейські та американські практики психологічної та психотерапевтичної допомоги, через їх системність, алгоритмічність, багаторічний досвід використання тощо. Цікавою є думка здобувача з наступного приводу. Яким є прогноз щодо становлення та популяризації серед практиків в Україні культуродоцільних методів та підходів надання психологічної допомоги, компліментарних ментальній основі саме українського етносу?

Втім, вищезазначені зауваження носять дискусійний характер й жодним чином не ставлять під сумнів вірогідність і обґрунтованість висновків, наукове та практичне значення дисертаційного дослідження. Проведений аналіз роботи дає підстави стверджувати, що дисертація Федько Світлани Леонідівни виконана на належному науковому і професійному рівнях. Основні положення дисертації відображено в авторефераті, 14 наукових працях, серед яких 5 статей у наукових фахових виданнях, включених до переліку, затвердженого МОН України; 2 статті у виданнях, що індексуються у світових наукометричних базах і системах; 1 стаття у зарубіжному виданні; 6 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Слід констатувати ідентичність змісту автореферату основним положенням дисертації.

Дисертація Федько Світлани Леонідівни є самостійним завершеним дослідженням, в якому отримані значущі, практично цінні результати для ефективної організації процесу надання психологічної індивіду з урахуванням ментальних детермінант консультативного процесу.

З огляду на зазначене вище вважаємо, що якість дисертаційної роботи Світлани Леонідівни Федько, її рівень, обсяг і оформлення повністю відповідають вимогам “Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
лабораторії психології навчання імені І.О. Синиці
Інституту психології
імені Г.С. Костюка НАПН України

 В.Є. Луньов

